

ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา อุทกภัย

The Strategy of Watershed Area Community Management on Flood Disaster Prevention and Solution

พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ จันทประธาตุ)

Phratheppariyattimedhi (Sarit Chanprathat)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: saritp2501@gmail.com

Received April 7, 2022; Revised April 29, 2022; Accepted May 15, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 184 คน และแบบสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ครั้ง ครั้งละ 11 คน รวม 55 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยที่จะนำไปสู่การกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์การป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์การจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์การเยียวยาฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในมิติการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน มิติด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร มิติด้านคุณภาพของการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย และมิติด้านประสิทธิผลในการขับเคลื่อนดำเนินการ ในขณะที่ประสบภาวะอุทกภัยฉุกเฉิน ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนใน 16 แผนกลยุทธ์ 84 ประเด็นพันธกิจ และมี 35 ตัวชี้วัดความสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ภาศิเครือข่ายภาครัฐร่วมเอกชน และองค์กรสาธารณกุศลในพื้นที่บูรณาการร่วมกันเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชน; พื้นที่กลางน้ำ; การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย

Abstract

This article aimed to present a strategic plan and community solution to prevent and solve flood problems in the middle branch watershed. The methodology employed was qualitative research, gathering data by in-depth interviews of 185 people and focus group discussions with the stakeholders in the area 5 times, 11 people each time, for a total of 55 people. The research results were found as follows: the strategy of watershed area community management on flood disaster prevention and solutions that will lead to the formulation of plans, namely, preparation strategies, flood prevention strategies, flood management strategies, strategic remedy strategies and strategies for sustainable solutions in order to meet the goals set forth in both the development dimension for sustainability, the efficiency dimension in resource management, the dimension of quality of flood management, and the effectiveness dimension of driving while operating in an emergency, which must be driven by 16 strategic plans, 84 missions, and 35 indicators of success in order to the public. So, this is for the people, community leaders, network partners, department of government, private sector networks, and public charity organizations in the area integrated together to achieve the objectives and goals as specified.

Keywords: The Strategy of Community Management; Watershed Area; Flood Disaster Prevention and Solution

บทนำ

พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาโดยรวมมีพื้นที่รองรับน้ำรวม 20,125 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,578,125 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนตั้งแต่ต้นน้ำเจ้าพระยา รวมถึงบึงบอระเพ็ด และจังหวัดใกล้เคียงที่มีลำน้ำปิง วัง ยม น่านไหลผ่าน สามารถรองรับน้ำได้ 3,718 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,323,750 ไร่ และที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ใต้สะพานเดชาติวงศ์ลงไปมีพื้นที่รับน้ำ 16,407 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,254,375 ไร่

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนครสวรรค์ ได้สรุปภาพรวมความเสียหายของจังหวัดนครสวรรค์จากมหาอุทกภัย 2554 (Special Operations Center for Flood Prevention and Solution Windstorms and landslides in Nakhon Sawan Province, 2011) พบว่า มีพื้นที่ประสบภัยพิบัติจากอุทกภัยทั้งจังหวัด 15 อำเภอ 123 ตำบล 9 เทศบาล 1,244 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นพื้นที่ประสบภัยจากน้ำหลาก 5 อำเภอ 45 ตำบล 580 หมู่บ้าน พื้นที่ประสบภัยจากน้ำท่วมขัง 10 อำเภอ 78 ตำบล 664 หมู่บ้าน 75 ชุมชนเมือง 113,099ครัวเรือน ประชาชนได้รับผลกระทบและความเดือดร้อน

356,012 คน เสียชีวิต 91 ราย บ้านเรือนถูกน้ำท่วม 112,219 หลังคาเรือน โรงเรียน 105 แห่ง วัด 190 แห่ง สถานบริการสาธารณสุข 45 แห่ง ถนน 62 สายและอื่น ๆ รวมถึงพื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหายหนักใน 13 อำเภอ 903,400 ไร่ การปศุสัตว์ การประมงก็ได้รับผลกระทบไม่น้อยหน้ากัน นอกจากนี้ยังหอการค้าจังหวัดนครสวรรค์ยังประเมินมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจ (Nakhon Sawan Chamber of Commerce, 2011) โดยเฉพาะในภาคพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม ว่า มีร้านค้า บริษัท ห้างร้าน และโรงงานอุตสาหกรรมได้รับความเสียหายจากมหาอุทกภัยครั้งนี้ไม่ต่ำกว่า 6,000 ราย รวมมูลค่ากว่า 9,000 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นทรัพย์สินและเครื่องมือประกอบอาชีพ รวมไปถึงภาคสินค้าคงคลังที่จมไปกับน้ำ ขณะที่ในภาคอุตสาหกรรมก็มีเครื่องจักรและสินค้าได้รับความเสียหายเช่นกัน นอกจากนี้ยังหมายถึงรวมถึงความเสียหายจากโอกาสในการที่จะประกอบธุรกิจที่จะต้องอาศัยระยะเวลาฟื้นฟูทางกายภาพ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและคู่ค้าอีกนับไม่ถ้วน

ปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่ข้างต้น ส่วนมากเกิดจากปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักติดต่อกันหลายวัน ในพื้นที่ภาคเหนือและตามแนวผืนป่าตะวันตก เมื่อมีปริมาณฝนตกมากทำให้เกิดปริมาณน้ำสะสมมากติดตามมา ในขณะที่สภาพความเป็นจริงในภูมิภาคนี้กลับไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่มีจำนวนที่มากพอจะรองรับปริมาณน้ำขนาดมหึมา ประกอบกับแหล่งกักเก็บน้ำที่มีอยู่เดิม ก็มีความตื่นเขินไม่สามารถรองรับน้ำในปริมาณที่มาก ๆ ได้ ทำให้น้ำในแม่น้ำสายหลักต่าง ๆ ได้ไหลเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้การระบายน้ำออกจากเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำนั้น ๆ ในเขตภาคเหนือและลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน ถือว่าเป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งเพิ่มปริมาณมวลน้ำให้มีจำนวนมหาศาลยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อน้ำที่ระบายออกมาจากเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำรวมกับน้ำท่า (น้ำท่วมขังตามแอ่งหรือท้องทุ่ง) ที่เกิดจากปริมาณน้ำฝนที่ตกสะสม จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมหรืออุทกภัยเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ การป้องกันและแก้ปัญหามหาอุทกภัยหลังจากเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 มีการบูรณาการแก้ไขจัดหาแหล่งรองรับน้ำหรือแก้มลิง การจัดวางระบบผังเมือง การก่อสร้างกำแพงคอนกรีตป้องกันน้ำในเขตเศรษฐกิจ การจัดระบบโครงข่ายคมนาคมที่ไม่ทำให้เกิดการกีดขวางทางน้ำ การขุดลอกคูคลองหรือแม่น้ำ หรือแม้แต่การผันน้ำข้ามเขตพื้นที่ลุ่มน้ำก็กลายเป็นทางเลือกใหม่ให้รัฐบาลในสมัยนั้นได้ตัดสินใจที่จะกู้เงินมาลงทุน ขณะที่การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ การเพิ่มเนื้อที่ป่าไม้ การป้องกันไม่ให้เนื้อที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ถูกทำลายเพิ่มเติม รวมถึงการสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ป่าเพื่อการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งการป้องกันลักษณะนี้นอกจากจะทำให้มีน้ำสม่ำเสมอทั้งปีแล้ว ยังเป็นการช่วยแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน (Tan et al., 2022) อีกทางหนึ่งกลับได้รับความสนใจในการสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ค่อยจะเกิดผลที่เป็นรูปธรรมนัก รวมถึงการมุ่งสร้างแผนในการป้องกัน แก้ไข เยียวยา และฟื้นฟูสภาพจิตใจ ในปัจจุบันยังไม่มีกรอบชัดเจนอย่างเป็นระบบ และที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการให้เป็นไปในลักษณะไฟไหม้ฟาง ไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีการสร้างเครือข่ายองค์กร ในลักษณะกลุ่มจิตอาสา หรือกลุ่มจิตสาธารณะ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้น เราจะมียุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย เพื่อเป็นทางออกให้กับชุมชน ตั้งแต่กระบวนการเตรียมพร้อม (Preparation) การป้องกัน (Prevention) การจัดการหรือตอบสนองต่อภัย (Response) การฟื้นฟู (Recovery) และการแก้ไขปัญหายั่งยืน (Sustainable) ได้อย่างไร ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งกรอบยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัยหรือภาวะวิกฤตที่จะเป็นแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับชุมชนในพื้นที่กลางน้ำให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดความพร้อม และเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน ยืนหยัด และช่วยเหลือตนเองได้ดังที่เกิดขึ้นในอดีต คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาวิจัยในแผนงานวิจัยข้างต้นนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษานำเสนอยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย

การบริหารจัดการอุทกภัย เป็นกระบวนการประเมินความเสี่ยงจากอุทกภัย แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการจัดการในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม มาตรการเหล่านี้อาจเป็นการก่อสร้างโครงสร้างป้องกันน้ำท่วม การจัดการระบบเตือนภัยน้ำท่วม ระบบพื้นที่ชุ่มน้ำหรือการพัฒนา นโยบายเพื่อลดการเพิ่มของพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมประจำ การบริหารจัดการอุทกภัยแบบยั่งยืน (SFM) ประกอบด้วย มาตรการหลายอย่างที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดความเสี่ยงการเกิดอุทกภัย และลดค่าใช้จ่ายด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดตามมา มาตรการดังกล่าวประกอบด้วยมาตรการแบบใช้สิ่งก่อสร้าง และมาตรการแบบไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การบริหารจัดการน้ำท่วมตามธรรมชาติ วิศวกรรมด้านโครงสร้างที่จำเป็น แผนที่จุดเสี่ยงน้ำท่วม การเตือนภัยน้ำท่วม แผนการเตรียมความพร้อมการศึกษา และการรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน การบริหารจัดการความเสี่ยงจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและการดำเนินการที่หลากหลายใน 4 กิจกรรมหลัก คือ 1) การป้องกัน (Prevention) (ช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติ) 2) การเตรียมความพร้อม (Preparation) (ช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติ) 3) การตอบสนอง/รับมือ (Response) (ช่วงหลังเกิดภัยพิบัติ) และ 4) การฟื้นฟู (Recovery) (ช่วงหลังเกิดภัยพิบัติ) (Debnath, 2012) การจะบริหารจัดการอุทกภัยให้ยั่งยืนอย่างแท้จริงนั้น จะต้องสร้างสมดุลความเสี่ยงในขอบเขตที่กว้างของมิติที่ซับซ้อนทั้งในด้านมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (Chen & Phakdeephiront, 2021) ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน จากประวัติการบริหารจัดการอุทกภัยที่ผ่านมา ยังไม่มีแนวโน้มที่จะดำเนินการในแนวทาง ดังกล่าวนี้นี้แต่จะมุ่งเน้นในเรื่องของเศรษฐกิจ และความปลอดภัยของมนุษย์เสียมากกว่า วิธีการเช่นนี้ไม่ใช่แนวทางที่ยั่งยืน เนื่องจากการเสียชีวิตของประชาชน ความเสียหายต่อทรัพย์สิน

สิ่งก่อสร้าง และการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น (Ho & Thepchalerm, 2021) รวมทั้งสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมยังเลื่อมโทรมลงอีกด้วย

แนวคิดการจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนควรมีส่วนร่วมในค้นหา วิเคราะห์ สำรวจปัญหาและศักยภาพของทุนในชุมชน เพื่อวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยกำหนดเป็นกิจกรรมและโครงการในแผนชุมชน เพื่อเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาและอุปสรรคของชุมชน การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นการนำนโยบายเรื่องการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และควรส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน โดยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนใหม่เป็นการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 แนวทางการพัฒนา คือ 1) การฟื้นฟูชุมชน โดยการสร้างแนวร่วมการพัฒนาและการค้นหาศักยภาพและทุนของชุมชน บูรณาการแผนชีวิต แผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่น 2) การปรับตัวของชุมชน โดยการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดีมีการเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาอุปสรรคอย่างมีส่วนร่วม กำหนดมาตรการทางสังคมของชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) การดำรงอยู่ของชุมชน โดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนและการปลูกกระแสให้ชุมชนมีความรักและหวงแหนชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (Nanan & Sachdev, 2021) ขณะที่การพัฒนาหรือการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่นำไปสู่การปฏิบัตินั้น ควรมีการดำเนินการใน 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การเพิ่มศักยภาพองค์กรชุมชน 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน และท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 3) การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนในชนบท และการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นและชุมชนในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันให้เกิดระบบที่ดี มีความโปร่งใส ไร้ทุจริต (Phongphit, 2008)

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี วิจัยจึงขอกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยกำหนดกระบวนการในการทบทวนวรรณกรรม มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็จะศึกษาการดำรงรักษารากเหง้าแห่งคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของชุมชนพื้นที่ และศึกษาแนวคิดการบริหารการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม การจัดการชุมชน การเยียวยาและฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบปัญหาอุทกภัย การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้เสียและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย รวมถึงผู้แทนภาครัฐ เอกชน องค์กรการกุศล และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 185 รูป/คน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีชุมชนในการบริหาร

จัดการน้ำในพื้นที่กลางน้ำ รูปแบบการจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงกลยุทธ์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย การประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาในการเยียวยาและฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำ และการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์

3. การการสนทนากลุ่ม กับผู้เชี่ยวชาญผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย จำนวน 5 ครั้ง ครั้งละ 11 คน รวมทั้งสิ้น 55 คน ใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Source Triangulation) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปในเรื่องของ “ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย” ที่จะเป็นทางออกให้กับชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยตั้งแต่กระบวนการเตรียมพร้อม การป้องกัน การจัดการหรือตอบสนองต่อภัย การฟื้นฟู และการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ผลการวิจัย

แผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำที่แบ่งได้เป็น 5 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน และมีการกำหนดเป้าประสงค์ในการดำเนินการตั้งแต่ในมิติการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน มิติด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร มิติด้านคุณภาพของการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย และมิติด้านประสิทธิผลในการขับเคลื่อนดำเนินการในขณะประสบภาวะอุทกภัยฉุกเฉิน ผ่าน 16 กลยุทธ์สำคัญที่ต้องดำเนินการ และมี 35 ตัวชี้วัด เพื่อให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชนบูรณาการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุยังวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม	
กลยุทธ์ที่ 1 การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่าย 1) ขับเคลื่อนนโยบายของรัฐที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีแวดลอมของชุมชน ประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคเอกชน 2) ลดระเบียบและขั้นตอนในทางภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานเชิงภาคีเครือข่าย และบริบททางปัญหา 3) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรัฐ ประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคเอกชน ในการป้องกันปัญหาอุทกภัย 4) จัดรูปแบบการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัยหรือสาธารณภัยให้เป็นรูปแบบองค์การแนวราบเพื่อก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน 5) หมั่นประชุมปรึกษาหารือเพื่อการวางแผนการทำงานร่วมกัน รวมถึงสร้างความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนภารกิจ ในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายที่ประชาชน ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน ตลอดจนส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องนั้น มีตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ร่วมกันวางแผน 2) ร้อยละของจำนวนและหน่วยงานที่เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม	กลยุทธ์ที่ 2 การบูรณาการร่วมภาคีเครือข่ายและการฝึกฝนทบทวน 1) สำรวจหน่วยงานและองค์กรภาคีเครือข่ายที่จะเข้าร่วมบูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย 2) สำรวจและจัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ และทรัพยากรสนับสนุนที่จำเป็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องจักรกล ยานพาหนะ เป็นต้น 3) จัดฝึกอบรม ทบทวน ซักซ้อม และเตรียมความพร้อมเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่เป็นไปตามระบบขั้นตอน หรือกระบวนการ 4) ประเมินผลการฝึกอบรม ทบทวน ซักซ้อม และเตรียมความพร้อม เพื่อนำไปสู่การเร่งดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขในส่วนที่ยังมีข้อจำกัดหรือบกพร่อง 5) วางแผนเพื่อการพัฒนาการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์ รวมทั้งวางมาตรการที่จะนำไปสู่การก้าวข้ามอุปสรรคปัญหาบางประการในกรณีฉุกเฉินและเร่งด่วน ในการเตรียมความพร้อมก่อนเกิดอุทกภัยผ่านการบูรณาการร่วมภาคีเครือข่ายและการฝึกฝนทบทวน มีตัวชี้วัดคือ 1) ความถี่ในการจัดฝึกฝนทบทวนและการบูรณาการร่วมของภาคีเครือข่าย 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดฝึกฝนทบทวนและการบูรณาการร่วมของภาคีเครือข่ายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในชุมชน
กลยุทธ์ที่ 3 การจัดหน่วยเคลื่อนที่เร็วเมื่อประสบอุทกภัย ในการเตรียมความพร้อมก่อนเกิดอุทกภัยในพื้นที่กลา่งน้ำนั้น 1) จัดตั้งศูนย์บัญชาการหรือศูนย์อำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญ เร่งด่วน หรือฉุกเฉิน 2) เร่งประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 3) จัดเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือ และทรัพยากรสนับสนุนที่จำเป็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องจักรกล ยานพาหนะ เป็นต้น 4) ประสานงานไปยังหน่วยงานข้างเคียงเพื่อเตรียมเครื่องจักรกลหนัก หรือเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพ เช่น หน่วยทหาร สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) เป็นต้น	

5) เตรียมพื้นที่จัดตั้งศูนย์อพยพในพื้นที่ปลอดภัย 6) จัดเตรียมชุดปฐมพยาบาลและการสาธารณสุข 7) จัดเตรียมข้าวสารอาหารแห้งสำรองไว้เพื่อกรณีฉุกเฉิน ตัวชี้วัดคือ 1) ร้อยละของการเตรียมความพร้อม 2) ร้อยละของจำนวนหน่วยงานหรือผู้เข้าร่วมในศูนย์บัญชาการหรือศูนย์อำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญ เร่งด่วน หรือฉุกเฉิน	
ยุทธศาสตร์ในการป้องกันปัญหาอุทกภัย	
กลยุทธ์ที่ 4 การป้องกันและรักษาป่าต้นน้ำ 1) เพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง 2) พัฒนาการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน 3) จัดรูปแบบการบริหารจัดการการป้องกันและรักษาป่าต้นน้ำให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นของชุมชน 4) จัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ และทรัพยากรสนับสนุนที่จำเป็นในการป้องกันไฟป่าและรักษาป่าต้นน้ำ ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางหน่วยงานภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการป้องกันและรักษาป่าในชุมชน	กลยุทธ์ที่ 5 การลดความรุนแรงและการสูญเสีย 1) สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันธรรมชาติอย่างยั่งยืน 2) พัฒนาศักยภาพการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) พัฒนาศักยภาพของกำลังพลของภาคีเครือข่ายและประชาชนในชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น 4) จัดชุดเฝ้าระวังในพื้นที่จุดเสี่ยง จุดอันตราย และเตรียมแผนรองรับกับสถานการณ์ 5) สนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนในการเตือนภัย ระวังภัย หรือในระบบการบริหารจัดการสถานการณ์ ตัวชี้วัดคือ 1) ร้อยละของภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาอุทกภัย 2) ร้อยละของจำนวนหน่วยงานและภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อลดความรุนแรงและการสูญเสีย
กลยุทธ์ที่ 6 การขับเคลื่อนนโยบายรัฐที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 1) ขับเคลื่อนนโยบายของรัฐเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบททางปัญหาในเชิงพื้นที่ 2) สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาอุทกภัย 3) จัดวางรูปแบบการบริหารจัดการในชุมชนและภาคีเครือข่ายให้เป็นรูปแบบองค์การแนวราบ 4) ลดระเบียบและขั้นตอนในทางภาครัฐเพื่อประชาชน ชุมชน และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) มุ่งพัฒนาโครงการหรือนโยบายสาธารณะภาครัฐให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ตัวชี้วัด คือ 1) ร้อยละของภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาอุทกภัย 2) ร้อยละของงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างอุปกรณ์เพื่อการป้องกันปัญหาอุทกภัยของภาคีเครือข่าย 3) ร้อยละของประชาชนและกำลังพลที่เข้าร่วมรับการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมตามรอบระยะเวลา	

ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย	
กลยุทธ์ที่ 7 การบริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริ 1) ทบทวนนโยบายการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำของรัฐ โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน 2) บริหารจัดการน้ำบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชนในเชิงพื้นที่ 3) และเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่จากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน 4) อนุรักษ์รักษาแม่น้ำลำคลองเพื่อเอื้ออรรถประโยชน์ แก่กันและกันและก่อให้เกิดความยั่งยืน 5) บริหารจัดการน้ำบนพื้นฐานของความสมัครสมานสามัคคี เพื่อก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและจิตสำนึกที่ดี ตัวชี้วัดคือ 1) ร้อยละของงบประมาณที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่ 2) ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในเชิงพื้นที่	กลยุทธ์ที่ 8 การจัดการสภาพแวดล้อมและการเฝ้าระวังจุดเสี่ยง 1) สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยและระเบียบวิธีปฏิบัติในขณะที่เหมาะสม 2) ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดการสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นจุดเสี่ยง 3) เร่งขุดลอกลำคลองและเพิ่มช่องทางเลือกในการระบายน้ำออกจากชุมชน 4) จัดชุดเฝ้าระวังในพื้นที่จุดเสี่ยง จุดอันตราย และเตรียมแผนรองรับกับสถานการณ์ 5) สนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนในการเตือนภัย ระวังภัย หรือในระบบการบริหารจัดการสถานการณ์ ตัวชี้วัด คือ 1) ร้อยละของภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการจัดการสภาพแวดล้อมและการเฝ้าระวังจุดเสี่ยง 2) ร้อยละของงบประมาณที่สนับสนุนในกิจกรรมหรือโครงการจัดการสภาพแวดล้อมและการเฝ้าระวังจุดเสี่ยง 3) ร้อยละของประชาชนและภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมในโครงการจิตอาสาเพื่อการจัดการสภาพแวดล้อมและการเฝ้าระวังจุดเสี่ยง
กลยุทธ์ที่ 9 การบูรณาการรัฐร่วมเอกชน ภาคีเครือข่าย และชุมชน 1) ทบทวนระเบียบและขั้นตอนในการบริหารจัดการภาครัฐเพื่อให้ทันต่อสภาพปัญหาและสถานการณ์ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตทางอุทกภัย 2) หน่วยงานรัฐร่วมเอกชน ภาคีเครือข่าย และชุมชน ต้องทุ่มสรรพและเครื่องมือ อุปกรณ์ในการที่จะช่วยกอบกู้วิกฤตแห่งปัญหา 3) ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ภาคีเครือข่าย และชุมชน เพื่อบูรณาการและเตรียมให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เมื่อรู้ว่าจะเกิดปัญหาอุทกภัย	กลยุทธ์ที่ 10 การแก้ไขสถานการณ์ระหว่างชุมชน ประสานอุทกภัย 1) ชุมชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดตั้งศูนย์บัญชาการหรือศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาฉุกเฉินของชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตทางอุทกภัย 2) เร่งประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวและความรุนแรงของปัญหา เพื่อจะได้เตรียมความพร้อมในการรองรับกับภาวะวิกฤต 3) สนับสนุนช่วยเหลือกันในการจัดเตรียมความพร้อมเครื่องมืออุปกรณ์ เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องจักรกล

4) เตรียมประสานงานกับทางองค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม เพื่อขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือในบางเรื่องบางประการที่จำเป็นในกรณีเร่งด่วน 5) จัดประชุมทำความเข้าใจในระบบ ขั้นตอน หรือกระบวนการ เพื่อให้เป็นไปตามที่ได้มีการร่วมซักซ้อมร่วมกัน หรือเพิ่มทางเลือกในการจะแก้ไขปัญหาวิกฤต ตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรือหน่วยงานที่จะเข้าป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในชุมชน	ยานพาหนะ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ที่เกิดเหตุ 4) เร่งประสานงานกับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมถึงส่วนงานราชการ องค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม เพื่อขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือในกรณีเร่งด่วน 5) เร่งชุดลอกลำคลองและเพิ่มช่องทางในการระบายน้ำออกจากชุมชน รวมถึงการสร้างแนวป้องกันในจุดเสี่ยงหรือจุดอันตรายในชุมชน 6) ดำเนินการจัดสร้างศูนย์พักพิงเพื่อรองรับประชาชนในกรณีที่มีการอพยพจากพื้นที่วิกฤตไปอยู่ในจุดที่ปลอดภัย 7) สนับสนุนและร่วมมือกันส่วนงานที่เกี่ยวข้องในการอพยพประชาชนในพื้นที่เสี่ยงหรือพื้นที่อันตรายไปยังพื้นที่ปลอดภัยหรือศูนย์พักพิงที่ได้เตรียมไว้ 8) จัดชุดเจ้าหน้าที่หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเพื่อเข้ามาทำการรักษาพยาบาลในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บ กรณีเจ็บป่วย หรือเกิดความเครียดจากปัญหา 9) เร่งส่งมอบความช่วยเหลือทั้งข้าวสารอาหารแห้ง ยา รักษาโรค หรืออื่น ๆ ที่จำเป็น ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในชุมชน
ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู	
กลยุทธ์ที่ 11 การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน 1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำไม่ให้อุทกภัย 2) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนในพื้นที่เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าต้นน้ำป่าชุมชนแนวกันชนเขตรอยต่ออุทยานแห่งชาติ 3) ฟื้นฟูระบบนิเวศในป่าต้นน้ำเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ	กลยุทธ์ที่ 12 การฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองสาขาและลำรางเครือข่าย 1) จัดชุดปฏิบัติการหรือทีมงานในการสำรวจติดตามสภาพแวดล้อมของแม่น้ำลำคลองสาขาและลำรางเครือข่ายในพื้นที่ 2) จัดชุดปฏิบัติการหรือทีมงานในการปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมของแม่น้ำลำคลองสาขาและลำรางเครือข่ายในพื้นที่

4) การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยการปลูกป่าบนพื้นที่ต้นน้ำที่เสื่อมโทรม เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ เพิ่มความหลากหลายของระบบนิเวศป่าต้นน้ำ 5) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าต้นน้ำอย่างสมดุลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางหน่วยงานภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำในชุมชน	3) เร่งขุดลอกลำคลองที่ตื้นเขินและเพิ่มช่องทางในการระบายน้ำออกจากชุมชนหากเกิดเหตุฉุกเฉินหรือกรณีเร่งด่วน 4) สร้างระบบระบายน้ำ เช่น ประตูเปิดปิดน้ำ ฝายชะลอน้ำ เพื่อการจัดสรรและการใช้ประโยชน์ 5) ฟื้นฟูความสมดุลและความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในแม่น้ำลำคลอง เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรและความมั่นคงทางทรัพยากรน้ำและแหล่งอาหาร 6) ส่งเสริมการปลูกไม้หรือหญ้าแฝกตามริมแม่น้ำลำคลองเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และเพื่อลดแรงเสียดทานหรือความรุนแรงจากกระแสน้ำ ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในชุมชน
กลยุทธ์ที่ 13 การฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ประสบปัญหาอุทกภัย 1) สร้างภาคีเครือข่ายร่วมประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนชุมชนในพื้นที่กลางน้ำ 2) สร้างภาคีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อติดตาม ตรวจสอบ สภาพปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุ 3) สร้างภาคีเครือข่ายบริการทางสาธารณสุขเข้าสนับสนุน ช่วยเหลือ และเยียวยาในขณะที่เกิดปัญหาอุทกภัย 4) สร้างภาคีเครือข่ายบริการทางสาธารณสุขเข้าฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ประสบอุทกภัย ผู้ป่วยทางโรคซึมเศร้าและอื่น ๆ ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ประสบปัญหาอุทกภัย 2) ร้อยละของภาคีเครือข่ายในการฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ประสบปัญหาอุทกภัย 3) ร้อยละของผู้ป่วยจากการประสบปัญหาอุทกภัยที่ได้รับการฟื้นฟูสุขภาพจิต	
ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน	
กลยุทธ์ที่ 14 การสร้างองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อความยั่งยืน 1) สร้างองค์ความรู้ให้กับเยาวชนและคนในชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความสำคัญของป่าต้นน้ำในพื้นที่ชุมชนมีคุณค่าหลากหลายทางชีวภาพ 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการอยู่ร่วมกันกับ	กลยุทธ์ที่ 15 การสร้างความรักและความสามัคคีของคนในชุมชน 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมร่วมในการป้องกันปัญหาอุทกภัย 2) จัดวางรูปแบบการบริหารจัดการในชุมชนให้เป็นรูปแบบองค์การแนวราบ 3) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชน

ป่าต้นน้ำสร้างองค์ความรู้ให้กับเยาวชนและคนในชุมชน เพื่อจัดทำโครงการต่าง ๆ ด้านความหลากหลายทางชีวภาพทั้งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ 3) สร้างความตระหนักว่าป่าต้นน้ำเป็นทรัพย์สินร่วมกันของชุมชน ทุกคนในชุมชนมีส่วนได้รับประโยชน์และมีส่วนในการรับผิดชอบโดยเท่าเทียมกัน การบริหารจัดการให้เกิดลักษณะส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ความรู้ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจ เพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นกับผลประโยชน์ระยะยาว และระหว่างผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ 4) สร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิชาการ เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างยั่งยืน ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางหน่วยงานภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับชุมชน	และพัฒนาารูปแบบหรือแนวทางในการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส 4) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการสืบสานและสืบทอดความคิด ความเชื่อ จากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน 5) จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยชุมชนหรือทางหน่วยงานภาครัฐ 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้น
กลยุทธ์ที่ 16 การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด 1) สร้างจิตสำนึกร่วมกันในชุมชนและผู้คนทุกเพศทุกวัยว่าอุทกภัยคือความรับผิดชอบร่วมกัน 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกี่ยวกับปัญหาอุทกภัยและการอยู่ร่วมกับปัญหาอุทกภัยอย่างเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา 3) สร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนเพื่อเสริมสร้างพลังในการขับเคลื่อนเพื่อการแก้ไขปัญหามหาภัย 4) ชุมชนจะต้องสร้างความร่วมมือและเครือข่ายในการจัดการปัญหาของชุมชนบนฐานของความเป็นเครือญาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) หน่วยงานรัฐจะต้องการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นเป้าหมายทางคุณค่าที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติและวิถีของชุมชนมากกว่าที่จะเน้นสถิติข้อมูลหรือตัวเลขทางงบประมาณ ตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการสนับสนุนส่งเสริมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	

อภิปรายผลการวิจัย

ในเรื่องของยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยที่ค้นพบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มียุทธศาสตร์สำคัญที่สมควรจะนำไปสู่การกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ใน 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ทั้งในมิติการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน มิติด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร มิติด้านคุณภาพของการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย และมิติด้านประสิทธิผลในการขับเคลื่อนดำเนินการในขณะประสภาวะอุทกภัยฉุกเฉินผ่าน 16 กลยุทธ์สำคัญที่ต้องดำเนินการ และมี 35 ตัวชี้วัด เพื่อให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชนบูรณาการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อมในการเตรียมความพร้อมก่อนเกิดอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำนั้น มีกลยุทธ์สำคัญ คือ กลยุทธ์ที่ 1 การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายเพื่อการบูรณาการร่วมกัน กลยุทธ์ที่ 2 การบูรณาการร่วมภาคีเครือข่ายและการฝึกฝนทบทวน และกลยุทธ์ที่ 3 การจัดหาหน่วยเคลื่อนที่เร็วเมื่อประสบอุทกภัยเพื่อรองรับกับสถานการณ์ฉุกเฉินหรือภาวะวิกฤต

ประเด็นยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัยในการป้องกันปัญหาอุทกภัยนั้นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญที่จะต้องดำเนินการ มีกลยุทธ์สำคัญ คือ กลยุทธ์ที่ 4 การป้องกันและรักษาป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กลยุทธ์ที่ 5 การลดความรุนแรงและการสูญเสียจากปัญหาอุทกภัย และกลยุทธ์ที่ 6 การขับเคลื่อนนโยบายรัฐที่สอดคล้องกับธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย กลยุทธ์ที่ 7 การบริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริ บนพื้นฐานของความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา รวมถึงอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล กลยุทธ์ที่ 8 การจัดการสภาพแวดล้อมและการเฝ้าระวังจุดเสี่ยงเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุกและแก้ไขปัญหาฉุกเฉินหรือภาวะวิกฤต กลยุทธ์ที่ 9 การบูรณาการรัฐร่วมเอกชน ภาคีเครือข่าย และชุมชนที่ต้องดำเนินการร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของปัญหา และกลยุทธ์ที่ 10 การแก้ไขสถานการณ์ระหว่างชุมชนประสบอุทกภัย เพื่อรองรับกับภาวะวิกฤตโดยการสนับสนุนช่วยเหลือประสานงาน ร่วมมือ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงหรือพื้นที่อันตรายได้รับความปลอดภัย

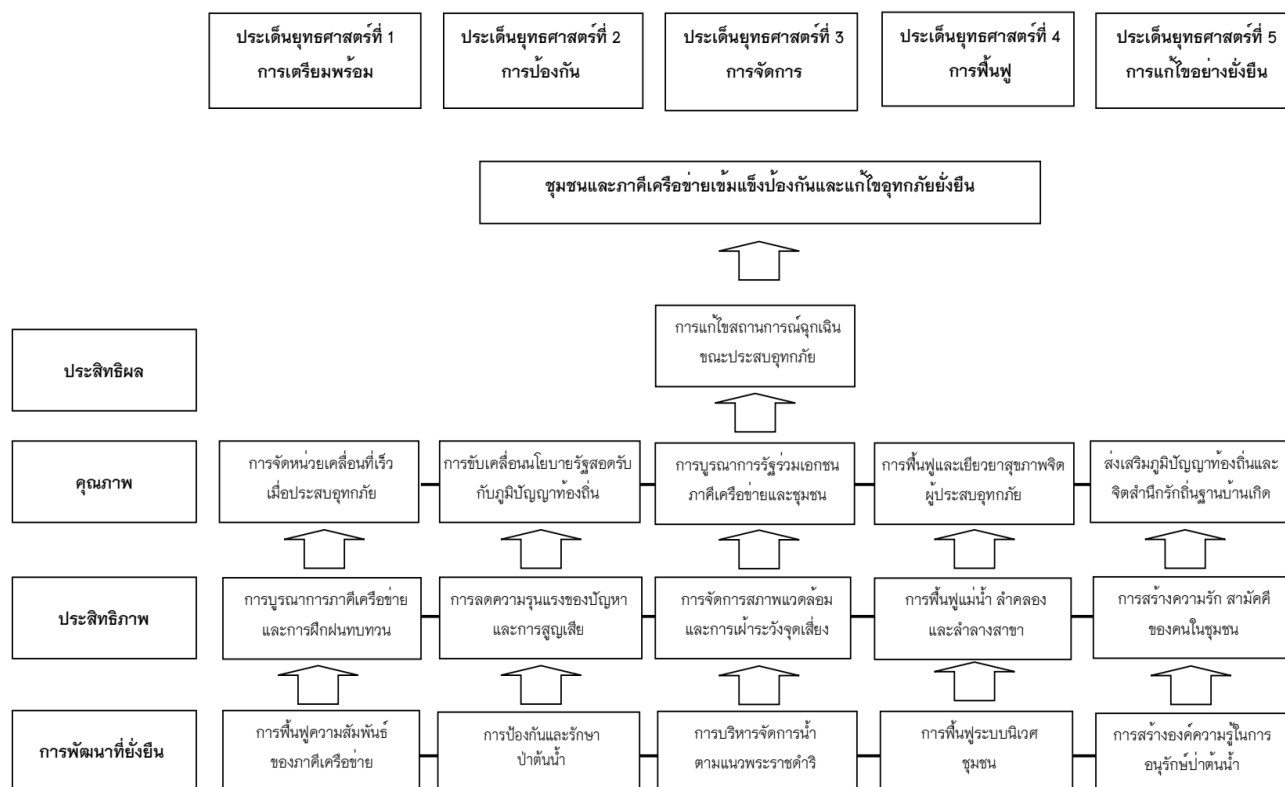
ประเด็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู กลยุทธ์ที่ 11 การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ กลยุทธ์ที่ 12 การฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองสาขาและลำรางเครือข่ายที่ตื้นเขินและเพิ่มช่องทางในการระบายน้ำออกจากชุมชนหากเกิดเหตุฉุกเฉินหรือกรณีเร่งด่วน และกลยุทธ์ที่ 13 การฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ประสบปัญหาอุทกภัยในขณะประสบปัญหาและหลังประสบปัญหาอุทกภัย

ประเด็นยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 14 การสร้างองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อความยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 15 การสร้างความรักและความสามัคคีของคนในชุมชน และกลยุทธ์ที่ 16 การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด

ผลการศึกษาวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย มีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาระบบการช่วยเหลือทางสังคมในภาวะวิกฤต” ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2012) พบว่า ในระบบการบริหารจัดการเชิงรุกหรือเชิงกลยุทธ์นั้น ควรที่จะมีระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการภาวะวิกฤตภัยพิบัติทั้งในเรื่องระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบการติดตามสถานการณ์ เฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัย ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือ และการขนส่งในภาวะฉุกเฉิน ระบบการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศ ระบบการพัฒนา ส่งเสริมหรือสร้างเสริมศักยภาพบุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร หน่วยงาน ชุมชน ประชาชน ระบบการทำงานเชิงเครือข่าย และระบบการกำกับ ติดตามและประเมินผล ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับกรณีที่สำนักชลประทานที่ 12 ได้สรุปบทเรียนในการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำเจ้าพระยาช่วงฤดูน้ำหลาก (Royal Irrigation Department, 2011) ว่าการแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเสียหายจากอุทกภัยในกรณีที่มีน้ำเอ่อล้นตลิ่งแล้วไหลเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนนั้น เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยามีสันดอนในลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคกีดขวางทางน้ำที่สำคัญ ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการขุดลอกและปรับปรุงทางน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยลดระยะเวลาน้ำท่วมตอนบนให้ลดลง ขณะเดียวกันผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวทางในการป้องกันน้ำท่วมอย่างยั่งยืน (United Nations and Economic Commission for Europe, 2002) ขององค์การสหประชาชาติ ที่เสนอว่าต้องมีการคาดการณ์น้ำท่วมและการเตือนภัยให้ทันเวลา มีการวางแผนและดำเนินการในทุกระดับอย่างเป็นระบบ และมีการดำเนินการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อจำกัดความเสียหายจากปัญหาน้ำท่วม ในขณะที่ปฏิบัติการควรสร้างความเป็นเอกภาพในการแก้ไขปัญหา (Nanan & Sachdev, 2021) และหลังน้ำลด ควรมีระบบการชดเชยความเสียหายที่มีมาตรฐานและตั้งอยู่บนเงื่อนไขพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลวิจัยการจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงกลยุทธ์กับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ที่ค้นพบทั้งในส่วนของการวิจัยเชิงสำรวจ และจากการเก็บข้อมูลและข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนพื้นที่กลางน้ำ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำ ดังแผนภาพ

แผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำที่แบ่งได้เป็น 5 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหายั่งยืน และมีการกำหนดเป้าประสงค์ในการดำเนินการตั้งแต่ในมิติการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน มิติด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร มิติด้านคุณภาพของการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย และมิติด้านประสิทธิผลในการขับเคลื่อนดำเนินการในขณะประสบภาวะอุทกภัยฉุกเฉินผ่าน 16 กลยุทธ์ 84 ประเด็นพันธกิจ และมี 35 ตัวชี้วัดความสำเร็จสำคัญที่ต้องดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชนบูรณาการร่วมกัน และจะนำไปสู่การบรรลุยังวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้

สรุป

แผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญซึ่งเริ่มตั้งแต่ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ใน

การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยหรือภาวะวิกฤต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทำให้ค้นพบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่กลางน้ำนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญซึ่งเริ่มตั้งแต่ยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อม ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการจัดการอุทกภัย ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟู และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1) การทบทวนในความพยายามที่จะให้หน่วยงานของรัฐเป็นหน่วยงานนำ แล้วหันมาส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมหรือเป็นผู้นำมากกว่า ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจกับสภาพปัญหาในพื้นที่ได้ชัดเจนที่สุด

2) การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งเป้าหมายทางคุณค่ามากกว่าตัวเลขสถิติหรือตัวเลขทางงบประมาณ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ขอค้นพบเสนอยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องนโยบายของรัฐกับการแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภาวะวิกฤติ
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องรัฐกับบทบาทใหม่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภาวะวิกฤติ

References

- Chen, X., & Phakdeephirot, N. (2021). Comparison and analysis of the methods for measuring the sustainability of farmers' livelihoods. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*, 5(2), 87–99. <https://doi.org/10.14456/ijmmt.2021.9>
- Debnath, R. (2012). *Sustainable flood management*. Hydropower & Dams.

- Ho, P., & Thepchalerm, T. (2021). Factors affecting green practices adoption in maize stalks, cobs, and peels disposal: A case study of Chiang Rai maize farmers. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*, 5(2), 47–55. <https://doi.org/10.14456/ijmmt.2021.6>
- Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (2012). *Assessing and developing social assistance system in crisis situation*. Ministry of Social Development and Human Security
- Nakhon Sawan Chamber of Commerce. (2011). The value of economic damage from the 2011 great flood. *The Journal of Chamber of Commerce*, 14(155), 25–38.
- Nanan, P., & Sachdev, H. (2021). The integration of a systematic thinking science and cross-impact analysis for a holistic view of sustainable agriculture development: A case study in Phraek Nam Daeng Sub-District, Amphawa District, Samut Songkhram Province. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 4(3), 1238–1253.
- Phongphit, S. (2008). *Concepts and practices of local development strategies*. Charoenwit Printing.
- Royal Irrigation Department. (2011). *Chao Phraya River basin management 2011 and guidelines for flood relief by dredging the Chao Phraya River*. Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Special Operations Center for Flood Prevention and Solution Windstorms and landslides in Nakhon Sawan Province. (2011). *Summary of the flood situation in Nakhon Sawan Province*. Nakhon Sawan City Hall.
- Tan C. C., Damnoen P. S., Toprayoon Y., Dabjan N., & Damkam K. (2022). An exploratory study of the spirituality-oriented experiences of tourists. In Srivastava P., Thakur S. S., Oros G. I., AlJarrah A. A., Laohakosol V. (eds) *Mathematical, Computational Intelligence and Engineering Approaches for Tourism, Agriculture and Healthcare. Lecture Notes in Networks and Systems*, 214, 307–314. https://doi.org/10.1007/978-981-16-3807-7_25
- United Nations and Economic Commission for Europe. (2002). *Best practices on flood prevention, protection and mitigation, water directors of the European Union (EU) in Denmark Copenhagen*. Retrieved May 3, 2013, from https://ec.europa.eu/environment/water/flood_risk/pdf/flooding_bestpractice.pdf